

**MAI KI PĀPA'I 'E KI TAI'O
HAI TI'ARA'A TANO
MO TE RE'O RAPA NUI**

ŪMAŊA HATU RE'O
ACADEMIA DE LA LENGUA RAPA NUI

**MAI KI PĀPA'I 'E KI TAI'O
HAI TI'ARA'A TANO
MO TE RE'O RAPA NUI**

'ŪMAŊA HATU RE'O
ACADEMIA DE LA LENGUA RAPA NUI
2008

MAI KI PĀPA'I 'E KI TAI'O HAI TI'ARA'A TANO MO TE RE'O RAPA NUI

Te puka nei i aña ai mo haka mahani ki te nu'u i te ti'ara'a riva mo pāpa'i 'e mo tai'o o te Re'o Rapa Nui. Te aña nei o te 'Ūmaña Hatu Re'o. (Academia de la Lengua Rapa Nui). Te 'īnoa o te puka mai ruña i haka tika ai i te ti'ara'a tano mo pāpa'i: “Te Ti'ara'a Tano mo Pāpa'i i te Re'o Rapa Nui” (2005).

Te nu'u aña i te puka nei:

Te pū'oko o te aña ko:

Haoa Cardinali, Viki

Te nu'u tātū 'e 'āpapa i
te aña ko:

Vergara Gallardo, Alvaro
Kieviet Verhage, Paulus

Te kope pāpa'i 'e haka tika
i te puka nei ko:

Haoa Cardinali, Viki

Te nu'u haka tī-tika i te
pāpa'i haña ko:

Tuki Pakarati, Maria Eugenia
Thiesen Anderson, Nancy

He aña iña ra'e o te puka nei 2008.

Te puka nei o te 'Ūmaña Hatu Re'o 'e mo rāua mau nō e ho'o. E riva nō a rāua mo haka rahi haka 'ou i te puka nei.

HE HAKA TIKA O TE PUKA

He roŋo	5
He ti'ara'a A/a	6
He ti'ara'a Ā/ā	7
He ti'ara'a E/e	8
He ti'ara'a Ē/ē	9
He ti'ara'a H/h	10
He ti'ara'a I/i	11
He ti'ara'a Ī/ī	12
He ti'ara'a K/k	13
He ti'ara'a ' ('e'e)	14
He ti'ara'a M/m	15
He ti'ara'a N/n	16
He ti'ara'a Ņ/ņ	17
He ti'ara'a O/o	18
He ti'ara'a Ō/ō	19
He ti'ara'a P/p	20
He ti'ara'a R/r	21
He ti'ara'a T/t	22
He ti'ara'a U/u	23
He ti'ara'a Ū/ū	24
He ti'ara'a V/v	25

HE RONŌ MO TE NU'U PA'ARI

E kuā nua, e kuā koro, te puka nei mo haka mahani atu i a kōrua ki te ti'ara'a tano mo pāpa'i o te Re'o Rapa Nui. Hai ti'ara'a o ruŋa i te puka nei te ŋā poki o te hare hāpī e pāpa'i ena.

'I te ta'ato'a kaka mo aŋa o te puka nei e ai ro 'ā e tahi ti'ara'a mo haka mahani. Te aŋa ra'e: he pāpa'i he oho 'i tō'ona vaha i nā ti'ara'a. Te rua aŋa: he popo i te ti'ara'a tano o roto i te kupu vānaŋa 'e 'ai ka tai'o rō.

E ai ro 'ā e tahi puka mo te ŋā poki pa he puka nei 'ā. 'O ira e riva nō kōrua mo mo hā'ū'ū ki a rāua 'e a rāua ki a kōrua. Te aŋa nei he rāve'a e tahi mo hāpa'o 'e mo haka pūai i te re'o henua.

¡Aroha Nui ki te nu'u pa'ari o te kāiŋa!

*He **a**hi mo **h**aka **m**ahana i te **k**ai*

Ka pāpa'i ka haka tomo te ti'ara'a nei:

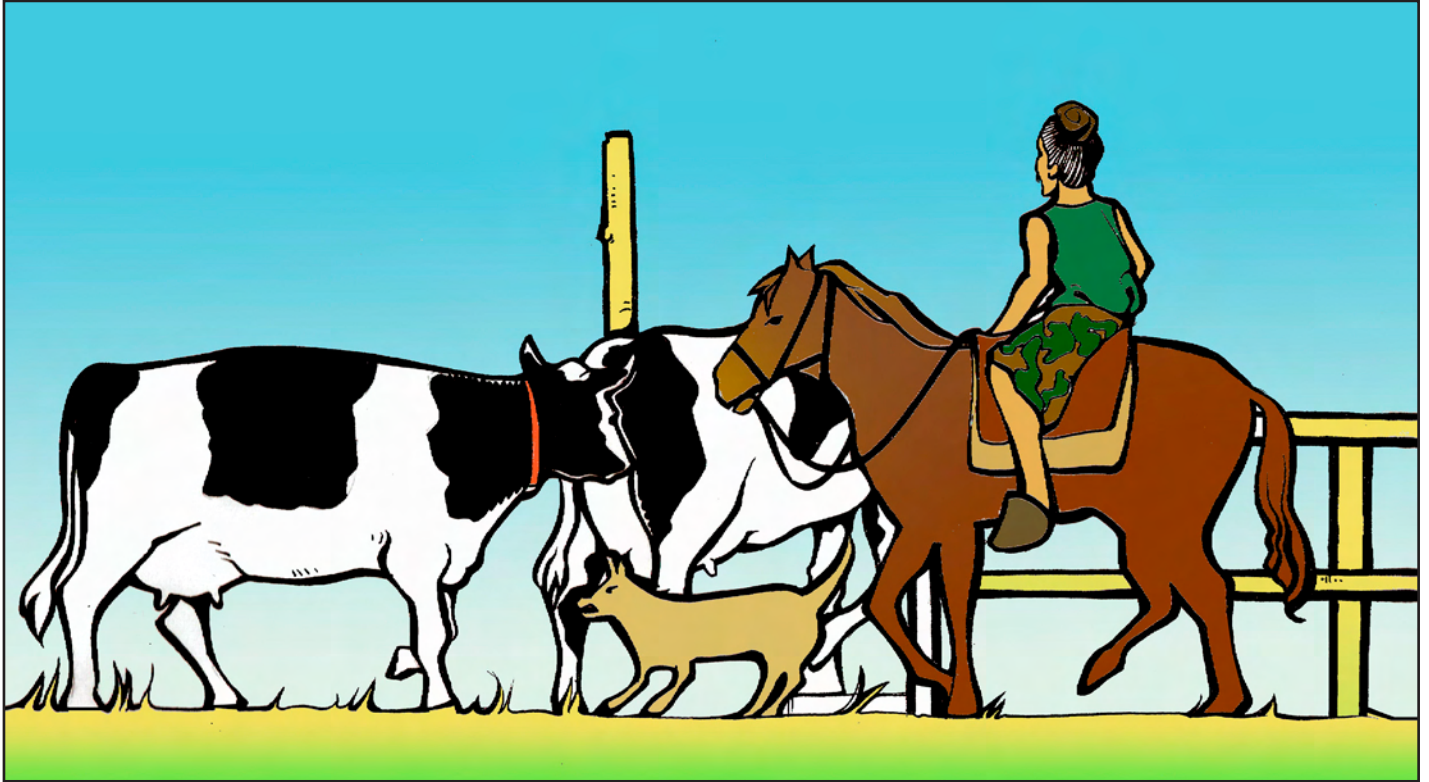
A -

a -

Ka popo te ti'ara'a o te nā kupu vānaʻa nei 'e 'ai ka tai'o rō kōrua ko tu'u ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a.

__hi * h__k__ * m__h__n__ * k__i

'__nuhe * h__'umani * h__r__o__ * m__nu

*He **ā** i te pua'a ki roto i te 'āua.*

Ka pāpa'i ka haka tomo te ti'ara'a nei:

Ā -
ā -

*Ka popo ka haka mao hai ti'ara'a nei he **ā** 'e 'ai ka tai'o rō kōrua ko tu'u ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a.*

*He ___ te pua'a * He ___ te hoi * He ___ te tēnero*

*t__ua * m__ua * t__tou * m__tou * r__ua*

He eke te hoi o Nainoa.

Ka pāpa'i ka haka tomo te ti'ara'a nei:

E -

e -

*Ka popo ka haka mao hai ti'ara'a e 'e 'ai ka tai'o rō
kōrua ko tu'u ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a.*

*H__ __k__ t__ hoi * H__ __k__ t__ hoi*

*H__ __mu t__ pahī * H__ __mu t__ pahī*

He ma'u i te pēpē he haka ha'uru.

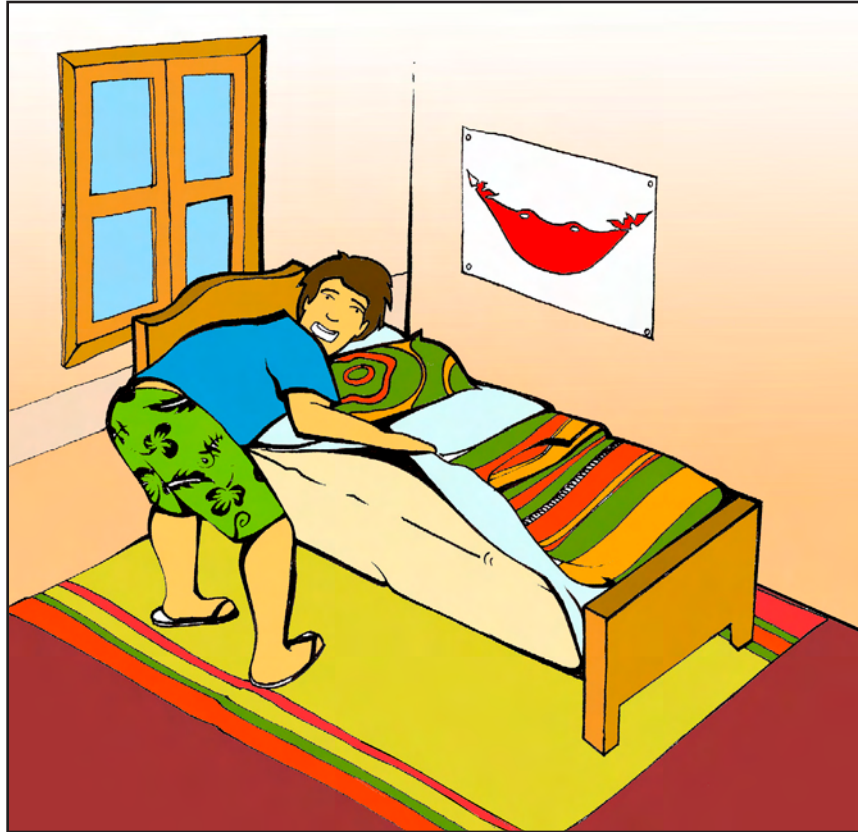
Ka pāpa'i ka haka tomo te ti'ara'a nei:

***pē** -*

***pē** -*

Ka popo te ti'ara'a toe 'e 'ai ka tai'o rō kōrua ko te ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a i te ŋā kupu vānaŋa nei:

*p__p__ * ŋ__ * k__ * huru k__ * h__*

*He **h**ērīki a Nuku **K**ehu i te ro'i*

*Ka pāpa'i te **h**ā ti'ara'a nei ka haka tomo:*

H -

h -

*Ka popo te ti'ara'a toe 'e 'ai ka tai'o rō kōrua ko te
ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a i te **h**ā kupu vānaŋa nei:*

__araoa * __a'u * __uka-__uka * __a'i

mā__ina * mā__una * __ura-__ura * __oi

*He **i**ka o te hakanonoŋa*

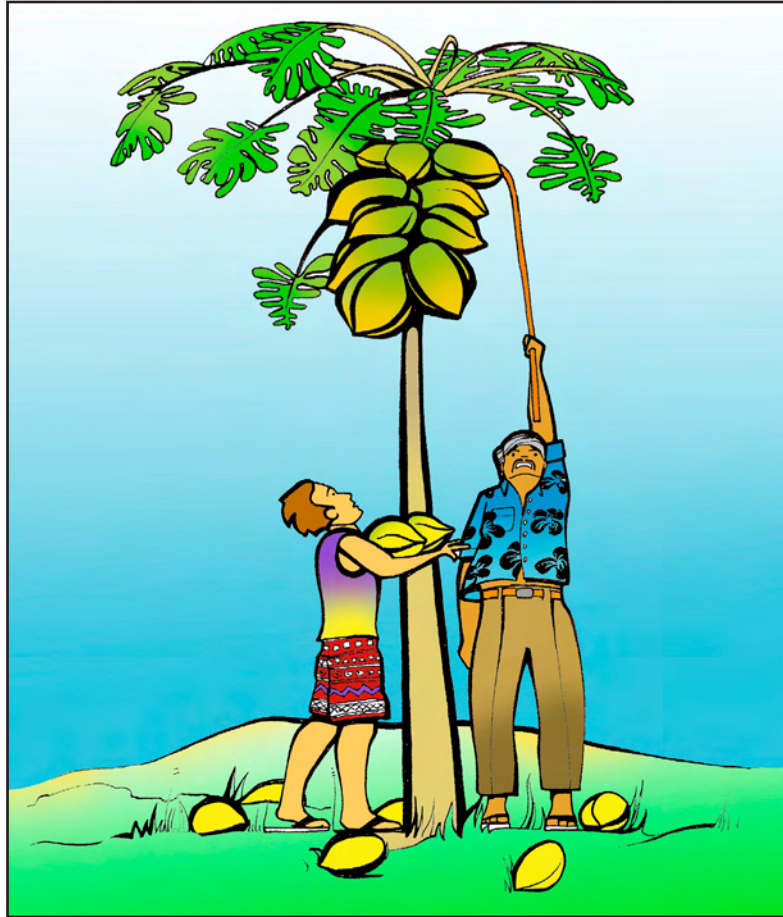
Ka pāpa'i ka haka tomo te ti'ara'a nei:

I -

i -

*Ka popo te ti'ara'a toe o te ŋā kupu vānaŋa nei 'e 'ai
ka tai'o rō kōrua ko tu'u ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a:*

__ka * __hu * __pu * __r__ * ' __na

He 'ī'ītā para riva-riva

Ka pāpa'i ka haka tomo te ti'ara'a nei:

ī -

ī -

*Ka popo te ti'ara'a toe o te ŋā kupu vānaŋa nei 'e 'ai
ka tai'o rō kōrua ko tu'u ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a:*

*'__'__tā * h__ * h__mene * ha'a'__*

*Te **k**ūmara he **k**ai henua*

*Ka pāpa'i ka haka mao te **h**ā ti'ara'a nei:*

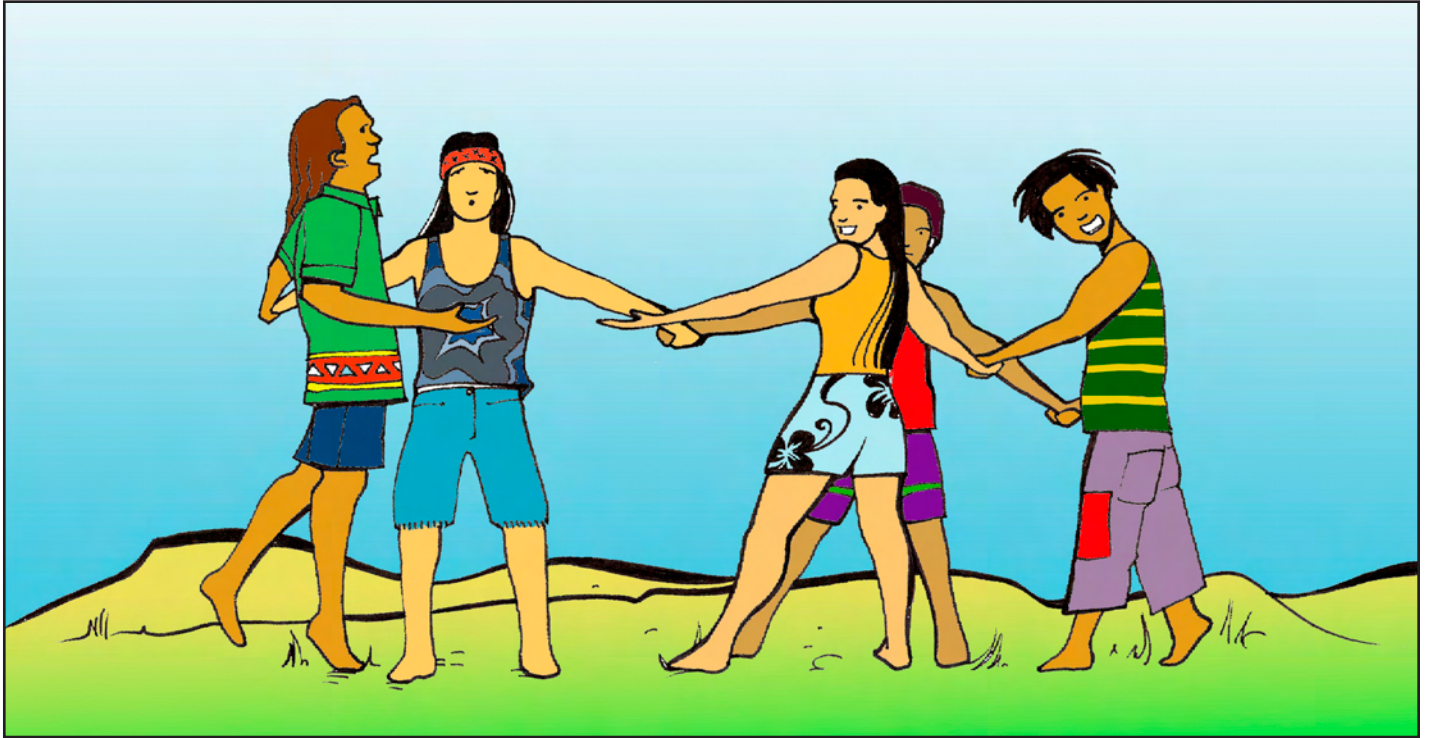
K -

k -

*Ka popo te ti'ara'a toe o te **h**ā vānaŋa nei 'e 'ai ka tai'o
rō kōrua ko tu'u ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a:*

__ūmara * __i__o * __auva'e * __o__a

__eho * ma__ohe * __ōtea * __erere__i

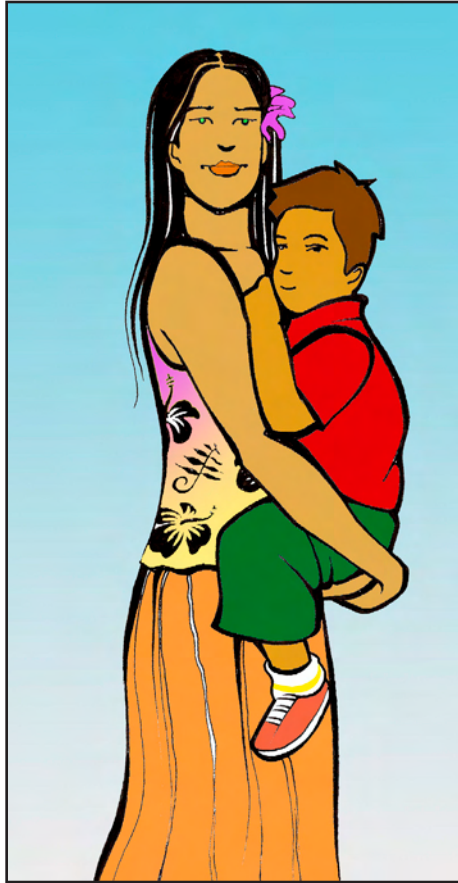

He 'a-'aru mai i te rima

*Ka pāpa'i te ti'ara'a toe o te ŋā kupu vānaŋa nei 'e 'ai
ka tai'o rō kōrua ko te ma'ori hāpī 'o kōrua ko tu'u
matu'a:*

*_a_amu * _ori * _uhi * _a_ano*

*_āno_i * ma_u * _o-_oka * ha_i_a*

He *māmā* ararua ko te poki

Ka pāpa'i ka haka mao te ŋā ti'ara'a nei:

M-

m -

*Ka popo ka haka mao te ti'ara'a toe o te ŋā kupu
vānaŋa nei 'e 'ai ka tai'o rō kōrua ko te ma'ori hāpī 'o
ko tu'u matu'a:*

___areni * ___ataroa * ___ā'eha * ___erahi

___o___o - ___o___o * ___atu'a * ___ā'ohi * ___oana

*Ko **N**uahine Rima Roa*

Ka pāpa'i ka haka mao te hā ti'ara'a nei:

N -

n -

*Ka popo te ti'ara'a toe o te hā kupu vānaʻa nei 'e 'ai
ka tai'o rō kōrua ko te ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a:*

___o___oma * ___ao - ___ao * ___ako

___o___o * ___ape * ___e-___eku

He *ηonη*oro o te mahana poreko

Ka pāpa'i ka haka mao te ηā ti'ara'a nei:

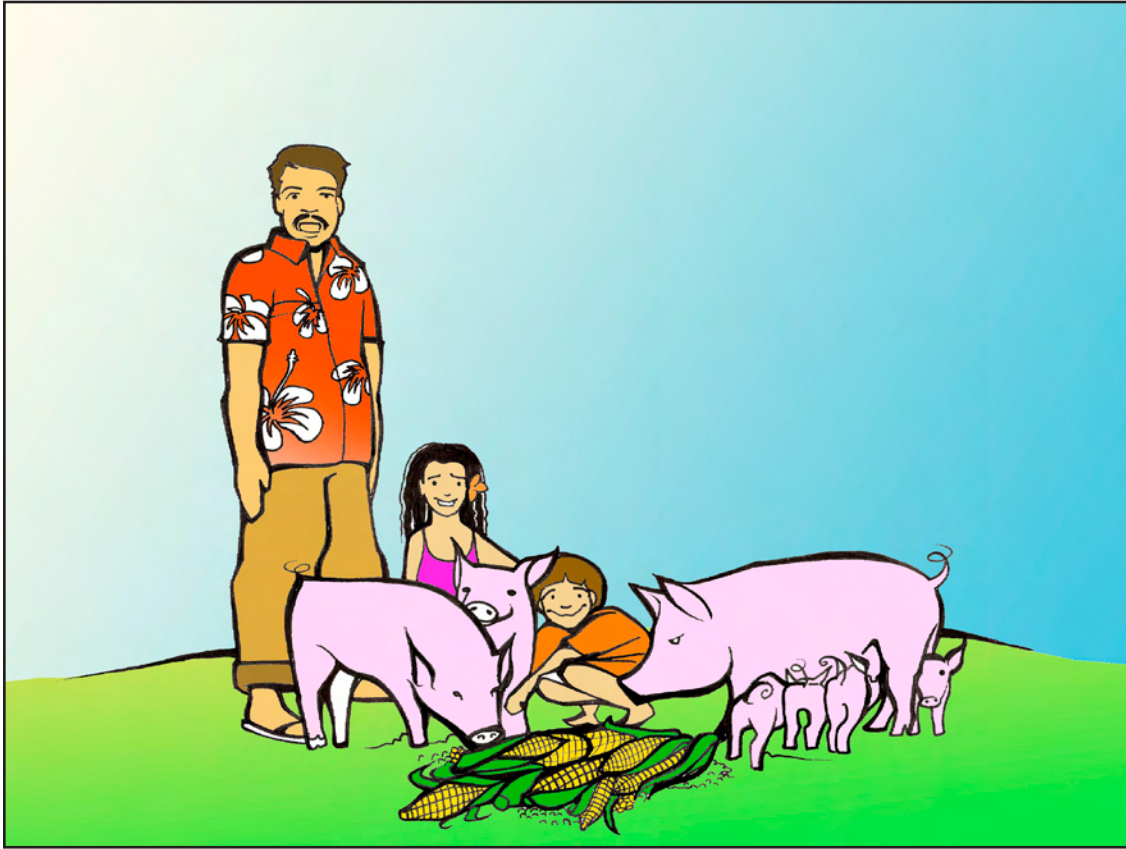
Ŋ -

η -

*Ka popo te ti'ara'a toe o te ηā kupu vānaηa nei 'e 'ai
ka tai'o rō kōrua ko te ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a:*

___o___oro * mā___aro * ___ita * ___au

___ā'ehe-'ehe * ___uruhara * ___aro

*He hānai i te **o**ru hai tarake*

Ka pāpa'i ka haka mao te nā ti'ara'a nei:

O -

o -

*Ka popo ka haka mao te ti'ara'a o te nā kupu vānana
nei 'e 'ai ka tai'o rō kōrua ko te ma'ori hāpī 'o ko tu'u
matu'a:*

__ru * ' __n__ * ' __ka * t__'__ * k__ri

h__'__ * ma__ * __h__ * __ra * __ti

He oho 'i te pō māhina ki Haŋa Nui

Ka pāpa'i ka haka mao te ŋā ti'ara'a nei:

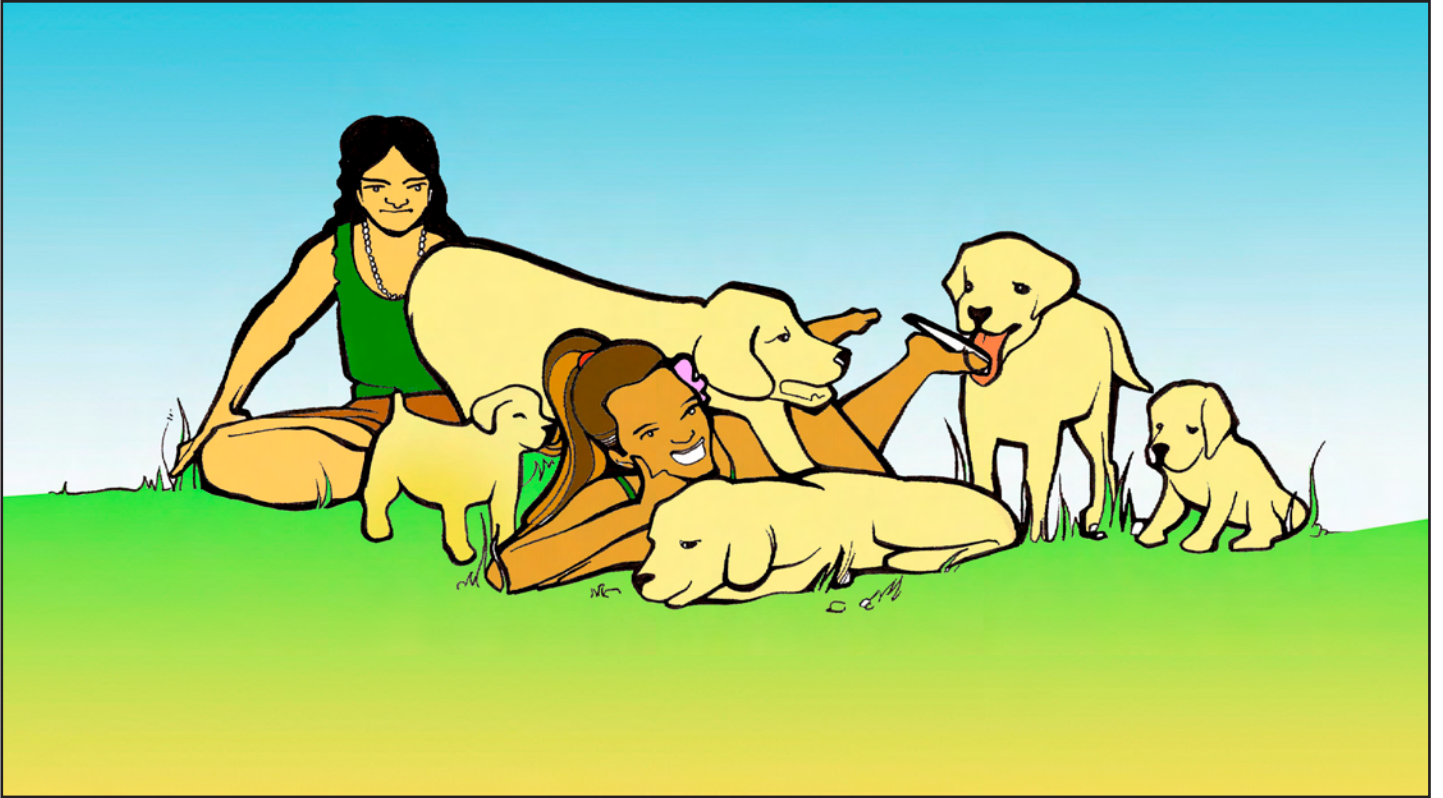
ō -

ō -

*Ka popo ka haka mao te ti'ara'a o te ŋā kupu vānaŋa
nei 'e 'ai ka tai'o rō kōrua ko te ma'ori hāpī 'o ko tu'u
matu'a:*

*p__hāhā * k__rua * '___pata * p__'ā*

*t__t__ā * pāt__ * porot__ * m__tuha * p__*

*He kori ararua ko te **p**aiheŋa*

Ka pāpa'i ka haka mao te ŋā ti'ara'a nei:

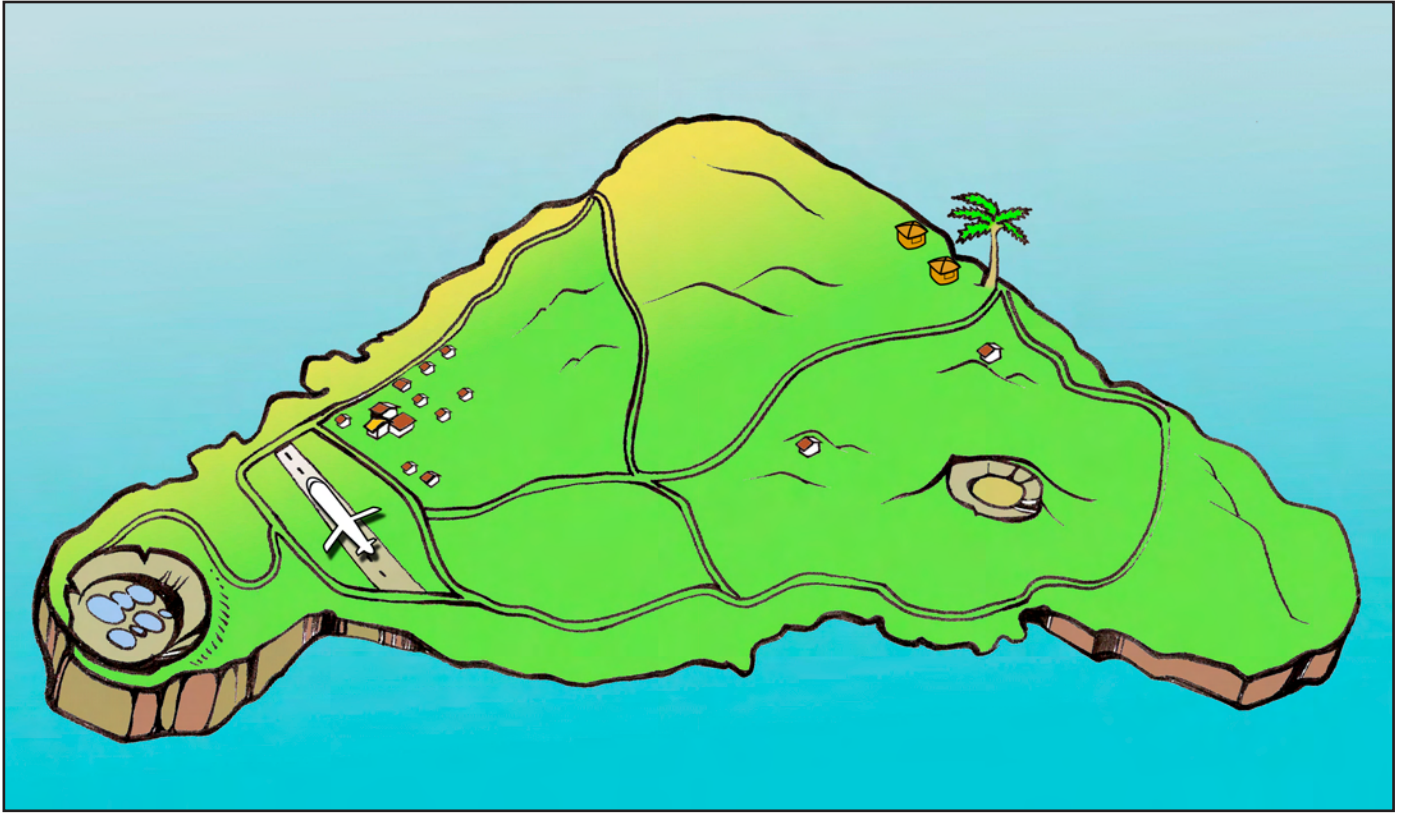
P -

p -

Ka popo ka haka mao te ti'ara'a o te ŋā kupu vānaŋa nei 'e 'ai ka tai'o rō kōrua ko te ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a:

___aiheŋa * ___e___eka * ___orotē * ___amu

___urumu * ___ā'oti * ___ere * ___ātia

E toru rano o Rapa Nui

Ka pāpa'i ka haka mao te ŋā ti'ara'a nei:

R -

r -

Ka popo ka haka mao te ti'ara'a o te ŋā kupu vānaŋa nei 'e 'ai ka tai'o rō kōrua ko te ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a:

__ano Kau * __ano Raraku * __ano 'Aroi

__ona * hāma__a * ha'u__u * ho__a

He *t*ahuti mai mai Haŋa Rau

Ka pāpa'i ka haka mao te ŋā ti'ara'a nei:

<i>T</i> -
<i>t</i> -

Ka popo ka haka mao te ti'ara'a o te ŋā kupu vānaŋa nei 'e 'ai ka tai'o rō kōrua ko te ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a:

___ahiti * ___ārita * ___aina * ___ahu___i

___ōere * ___umu * ___ai * 'A___ua * ___ui

He *unu* i te vai peti te *ηā* poki

Ka pāpa'i ka haka mao te ηā ti'ara'a nei:

U -

u -

Ka popo ka haka mao te ti'ara'a o te ηā kupu vānaηa nei 'e 'ai ka tai'o rō kōrua ko te ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a:

___*nu* * ___*r*___ * '___*ha* * ___*ka* * '___*a*

He 'ū te pua'a ki tā'ana tēnero

Ka pāpa'i ka haka mao te ŋā ti'ara'a nei:

ū -
ū -

Ka popo ka haka mao te ti'ara'a o te ŋā kupu vānaŋa nei 'e 'ai ka tai'o rō kōrua ko te ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a:

*ma'u__ * ' __ * __ * t__ * tāt__ * p__*

*He haka nini 'i ruṇa i te **vave***

Ka pāpa'i ka haka mao te ṇā ti'ara'a nei:

V -
v -

Ka popo ka haka mao te ti'ara'a o te ṇā kupu vānaṇa nei 'e 'ai ka tai'o rō kōrua ko te ma'ori hāpī 'o ko tu'u matu'a:

__a__e * __atorio * __ato - __ato * __ahi

__ahi - __ahi * __iri * __ere * ta__ake